

Hurrá, sakkozzunk!

Bozókiné Hefkó Erzsébet

hefkoe@gmail.com

SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája,
Napközi Otthonos Óvodája

Az iskolakezdés törvényi szabályozása alapján a gyermekek 6 évesen iskolaköteles korba lépnek, de nálunk a szülők előnyben részesítik a 7 éves korban történő iskolakezdést. Azonban a 6. életévüket betöltött gyermekek többsége bizonyos értelemben már „kilóg” az óvodából. Rendszeresen ismerettel rendelkezők, érdeklődési körük szerteágazó, a számítógép, a technikai eszközök használata része a mindennapjaiknak. A 6 évesen óvodában maradó gyermekek többsége nem az értelmi képességek terén, hanem a szocializáció, az alkalmazkodás, az akarati tényezők tekintetében mutat lemaradást. Már olyan játékokra és kihívásokra van szükségük, amelyek – azon túl, hogy divatosak, „menő”-nek minősülnek – egész személyiségüket, kompetenciáikat fejlesztik, illetve alkalmasak az egyénenkénti, különböző területeken esetenként meglévő képesség- és készségbeli lemaradások pótlására, illetve felzárkóztatásra, egyénre szabott differenciálásra is. Kiemelt szerepe van többek között a vizualitásnak, az életkornak megfelelő szintű magyarázatnak, az interaktív tevékenységeknek, melyek önálló gondolkodásra, de a társal való bizonyos fokú kooperációra, valamint egymás döntéseinek tiszteletben tartására készítetnek.

Az egyik ilyen tevékenység a sakk. A világ egyik legismertebb, gyakran játszott táblajátéka, hiszen a különböző kultúrákban számos változata ismert.

A legtöbb ember, még a témában igencsak laikus is, valamilyen szinten ismeri a játék alapjait, szabályait, lépéseit. Azonban az óvodában, egy 5-6-(7) éves gyermek számára ezeket az ismereteket játékosan, élményszerűen kell közvetíteni: úgy, hogy minden kis szegmensnél jelen legyen az azonnali visszacsatolás, biztosítva legyen a sikerélmény is, de közben az esetleges kudarc megélésére, kezelésére is meg kell tanítanunk a gyermekeket.

Kulcsszavak: *mesevilág, játékoság, interaktivitás, élményalapú ismeretszerzés, gondolkodás, logika, fejlesztés*

Az első lépések

A „sakk és óvoda” témakör tizenkét éve kapott nagyobb szerepet pedagógiai munkámban, amikor bevettük helyi óvodai programunkba (HOP) a sakkal való játékos ismerkedést. Felmerült a kérdés: „De hogyan is?” Gimnáziumi éveim alatt bekerültem a gimnázium sakkcsapatába, de az azóta eltelt évek alatt igencsak sokat felejtettem. Maradt tehát az önképzés, vele párhuzamosan pedig az új utak keresése, hogy az óvodás gyermekekhez közel tudjam ezt vinni. A könyvpiacra már a tízes évek derekán is egyre több könyv, kiadvány jelent meg a sakkról. Azonban úgy érzem, hogy sokkal hitelesebb és ösztönzőbb tudok lenni, ha a szakirodalmi ismereteim

felhasználása mellett, a helyi intézményi sajátosságokhoz igazodva, saját módszertant dolgozok ki, állítok össze, szükség szerint különböző forrásokból kiegészítve ismereteimet. A legfontosabb szakmunkák, melyekre támaszkodtam, a következők: Kaszparov: Sakk-matt! – első sakk-könyvem (*Kaszparov, 2006.*), Polgár Judit: Kalandozás a sakk-táblán (*Polgár, 2017*), a sakk története¹.

A TÁMOP-pályázatnak köszönhetően intézményünk kapott interaktív táblát, projektort, laptopot, tehát korszerű IKT-eszközök álltak rendelkezésünkre tevékenységünk színesebbé tételéhez és óvodásaink minél sokoldalúbb, új élményeken keresztül tapasztalat- és ismeretszerzéséhez. Nagy kihívásnak vettem tehát a feladatot, hogy a számítástechnika adott lehetőségeit, az ehhez kapcsolódó ismeretemet, valamint a sakkal kapcsolatos emlékeimet felidézve olyan anyagot állítsak össze, amelyet a kollégáim is könnyedén tudnak alkalmazni, felhasználni munkájuk során. Ezért nekiláttam, és kidolgoztam egy tevékenység és foglalkozást, amelyen az eltelt évek során, tapasztalataimat felhasználva, beépítve többször eszközöltem apróbb változtatásokat, azzal a céllal, hogy még közelebb vigyem a gyermekekhez a sakk izgalmas világát. Mindezt mint innovációt a portfóliómban is megjelenítettem.

Magától értetődő, hogy óvodában a sakk (és minden más) megismertetésének menetét, folyamatát nem lehet szigorúan követendő „menetrend” szerint megvalósítani. Kiemelt figyelemmel kezeltem ezért az egyéni különbségek, a játékoság, a fokozatosság, a differenciálás elvének betartását, továbbá az életkori sajátosságok, eltérő fejlődési tempó figyelembevételét. Alapvető a flexibilitás, igazodni kell a gyermekek fejlettségi szintjéhez, pszichikus sajátosságaihoz, aktuális állapotához s a gyermekcsoport összetételéhez.

Azokkal a gyerekekkel, akik már valamilyen szintű élmény, tapasztalat, ismeret birtokában vannak a sakk terén, abban az ütemben lehet haladni, ahogy eredetileg elterveztem.

Azokkal a gyermekekkel viszont, akik még csak az ismerkedés elején tartanak, értelemszerűen kisebb lépésekben kell haladni. Éppen ezért az általam leírt tematikát alapnak szántam, amelytől a tevékenységek időtartamában is, valamint a feldolgozott ismeret mennyiségében is természetesen el lehet és – szükség szerint – el is kell térni. Azonban a fokozatosság elve szerint, úgy gondolom, fontos a sorrend betartása (nincs értelme sakkozni úgy, hogy nem ismerjük sem a „szereplőket”, sem a szabályokat).

A közben felmerülő akár pozitív, akár negatív tapasztalatokat, visszajelzéseket egy-egy továbblépési, fejlődési lehetőség következő lépcsőfokának tekintetem. Minden csoportban van több olyan gyermek, aki nagycsoportos korára már utazott repülőgéppel, akár többször is. Ismeri a földrészek neveit, beazonosításukban is biztos. A nagyobb testvérek hatására egyre inkább érdeklődik az „iskolás dolgok” iránt, ezért illesztettem térképeket is a diasor képanyagába. Céлом ezzel az volt, hogy a természetes gyermeki kíváncsiságra, érdeklődésre építve, biztosítsam az egyéni differenciált foglalkoztatást

1 *Wikipédia weboldal. Sakk.*

és fejlesztést, a többi gyermeknek pedig, ezzel párhuzamosan – vizuális élményekre alapozva – új tapasztalatok, ismeretek szerzésének lehetőségét kínáljam fel.

A foglalkozásokat és tevékenységeket Microsoft PowerPoint-vetítésre építettem, melynek során a gyermekek a vizuális ismeretközvetítésnek nem csupán passzív befogadói, mivel az alapinformációkkal mesébe ágyazottan, játékosan, interaktív módon és élményszerűen ismerkednek meg.

A tanulmányom képanyaga a diasor képeiből áll, a képeket a vetítés során adekvát magyarázatokkal kísérem.

Első foglalkozás: ismerkedés a sakkal

Az első foglalkozás menetét részletesebben írtam le. Ebben fontos szereplő a *Petike báb*, aki segíti a ráhangolódást, az érzelmi hangulati alap megteremtését, végigkíséri az egész tevékenységet. Általa a gyerekek még inkább közös játékként élik meg a foglalkozást, s még a nehezebben oldódó gyerekek is könnyebben megnyílnak, bátrabban kapcsolódnak be a beszélgetésekbe.

A tevékenység előzménye: Szabad játék során, illetve családban „sakkozás”, ismerkedés a bábokkal, lépésekkel. Párválasztó játék megadott szempontok szerint. Matematikai tartalmú játékok (tőszámlálás, sorszámlálás gyakorlása).

A tevékenység célja:

- Érdeklődés felkeltése a sakk iránt.
- Élményeken keresztül ismeretbővítés.
- Figyelemkoncentráció fejlesztése.
- Szociális kompetencia alakítása a párválasztó játék során, valamint a játékszabályokon keresztül.

A tevékenység feladatai:

- A báb mint az egyik leghatékonyabb módszer alkalmazásával a gyermekek motivációs és kooperációs készségének alakítása, fejlesztése.
- A bábbal történő motiválás által, a gyermekek természetes kíváncsiságára alapozva, a szándékos odafigyelés készségének alakítása, fejlesztése.
- A gyermeki felfedezni akarásra építve a szándékos tanulás készségének alapozása.
- Sikerélmény biztosításával a bátortalanabb gyermekek önbizalmának erősítése, gondolataik, élményeik, verbális megfogalmazásának egyéni segítése.
- A párkereső játék segítségével a társak feltétel nélküli elfogadásának alakítása, erősítése, az összedolgozás képességének fejlesztése (kooperatív technikákra hangsúly).
- Rövid távú és vizuális memória fejlesztése a bábuk megjelenési sorrendjének közös felidézésével.

Felhasznált módszerek: bábozás, bemutatás, bemutatattatás, szemléltetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés, hibajavítás, gyakorlás, dicséret, ösztönzés, buzdítás, differenciálás, egyéni segítségadás.

Szervezeti forma: kötetlen.

Munkaforma: mikrocsoportos, páros, egyéni.

Eszközök: IKT-eszközök (laptop, projektor, interaktív tábla, PPT), kinyomtatott színezők (sakktábla, bábuk), fekete ceruzák, sakkfigurafejdzsiek, Petike báb).

A tevékenység vázlatja:

1. A sakk eredete, legendája.
2. Hol, merre terjedt el a sakk?
3. Mi kell a sakkozáshoz?
  - A tábla bemutatása.
  - A bábok (fekete-fehér) bemutatása.
4. Játék: fejdíszválasztás találós kérdések megválaszolásával.
Párkeresés az ellentétes bábuk között, bemutatkozás, majd sorba állás a dián való megjelenési sorrendjük szerint.
5. Átvezetés a játékba, választható tevékenységek: pl. színező, játékos gyakorlólapok, sakkozás, más egyéb játék választása.

A tevékenység részletezése

A foglalkozás kezdetén az 1. ábrán látható kép fogadja a gyerekeket (1. ábra). Köszöntöm őket, és egy közös, jó játék lehetőségére hívom fel a figyelmüket. Amíg gyülekeznek, halk indiai zene szól, közben beszélgethetnek, színezhettek. Amikor mindenki megérkezett, elhalkul a zene, és „bejön” Petike kesztyűbáb.

Petike báb:

– „Szervusztok, gyerekek! Petike vagyok. Képzeljétek, a mi ovinkban szoktunk sakkozni is, és az én barátom, Pöttömke a legjobb sakkos! Én még nem tudok olyan jól játszani, de sokat gyakorolok, hogy megtanuljam. Mit gondoltok, miért jöttem el hozzátok? Azért, mert nagyon szeretnék veletek egy jót játszani! Jaj, de jó, akkor kezdjük! (Felém fordulva): Óvó néni, segítesz nekem? Köszönöm, akkor én most ide leülök, és figyelek.”

Foglalkozásvezető:

Leteszem, a bábót, átveszem a szót, de szükség szerint, szituációtól függően, visszazátható a báb a későbbiekben, adekvátan reagálva a gyermekek váratlan, spontán megnyilvánulásaira.

1. ábra: Első foglalkozás, kezdő diakép²

A második dia vetítése (2. ábra) közben foglalkozásvezetőként a következőket mondom:

– „Gyerekek, ti szerettek játszani, ugye? Képzeljétek, a játékokat is valamikor, valaki, valahol kitalálta, így a sakknak is van története. Ez a történet olyan, mint a mese, amely egy varázslatos világba visz minket, messze-messze Indiába. Ismertek olyan mesét, amely Indiában játszódik? Igen, az Aladdin és a csodalámpa!

Utazzunk el mi is Indiába! Mivel tudnánk oda eljutni? (Megvárom a gyerekek válaszait, és aszerint fogalmazom meg a továbbiakat.)

Képzeljük el, hogy felülünk egy repülőszőnyegre, és azon utazzunk el Indiába! Játsszunk is el! (Mozdulatokkal imitáljuk a felszállást.)

Csukjuk be a szemünket, és indulás! Kapaszkodjunk a szőnyeg szélébe, nehogy lepottyanjunk!” (Halk zene kb. fél percig.)

Megérkeztünk, nyissuk ki a szemünket!”

² Wikipédia weboldal. Sakk. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.03.)

2. ábra: Első foglalkozás, 2. diakép³

Petike báb:

– „Hű! De érdekes ez a térkép (3. ábra)! Tudjátok, mi van rajta?

Igen, igen, a mi Földünk! Igazából óriási, de itt olyan kicsinek tűnik! Ugye? Az egész Földön nemcsak egy ország van, hanem nagyon-nagyon sok.

Mi melyik országban élünk?

Igen, Magyarországon.

Magyarország melyik földrészen található? Bizony, Európában. Gyerekek, ti nagyon okosak vagytok.

(Közben Magyarország térképét és zászlaját mutatom be. Igazodva a gyermekek igényeihez, hazánk jelképeiről is beszélgetünk egy-két mondattal.)

– „... megmutatod nekünk, hol van a piros nyíl? Köszönjük, nagyon ügyes vagy! A piros nyíl jelzi Indiát, ahol élt egyszer egy király...”

Foglalkozásvezető:

– „Köszönöm, Petike, hogy segítettél a gyerekeknek! Most ül le ide, és hallgasd meg te is a mesét!”

³ <https://www.shopdisney.com/aladdin-gallery-wrapped-canvas-by-thomas-kinkade-studios-765014436558.html> (2022.07.03.)

3. ábra: Térkép – első foglalkozás, 3. diakép⁴

Foglalkozásvezető (bemutatja az 5. dia képeit: lásd 4. ábra!):

– „Valahol messze-messze Indiában, a csodák és varázslatok országában élt egyszer egy Shehrán nevű király, aki mindenben uralkodott. Annyi kincse, aranya volt, hogy megszámolni sem tudta tömértelen vagyonát. Hiába azonban a nagy gazdagsága, boldog mégsem volt. Reggel, délben, este, egész nap, folyton csak unatkozott. Annyira unta magát, hogy végül is úgy belebetegedett az unalomba, hogy ágyának dőlt, még az ereje is elhagyta.

Az udvari bölcs megsajnálta urát, és hogy unalmát elűzze, feltalált egy játékot: a sakkot. Ez a játék csodát művelt. Alig játszott le a király az első játszmat, máris felépült.

– Mit kívánsz jutalmul? – kérdezte az uralkodó.

– Tégy a sakktabla első kockájára egy búzaszemet, a másodikra kettőt, a harmadikra négyet és így tovább, minden kockára kétszer annyit, amennyi az előtte lévön volt – mondta a bölcs.

– Amennyire a búzaszemek száma a duplázás folytán a 64. kockára nő, annyi búzaszem legyen a jutalmam.

– Szerény kérés! – mosolygott a király. – Beszéded mindazonáltal rejtélyesnek hat...

– Fejtsd meg a rejtvényt, és megtudod, hogy találmányom megfizethetetlen! – válaszolt a bölcs még rejtélyesebben.

Shehrán erre előhívatta tudósait, hogy oldják meg a talányt. Azok neki is álltak, és csak számoltak, számoltak... Végül rájöttek, hogy olyan sok búzaszem lenne a fizetsége a

4 <http://geology.com/world/india-satellite-image.shtml> (2022.07.03.)

bölcsnek, amennyi talán nincs is a világon.” (18 trillió 446 744 billió 73 709 millió 551 ezer 615 szem búza)⁵.

– „Hogy a történet miként folytatódott tovább, azt nem tudom, de ebből a kis meséből úgy látszik tehát, hogy a „sakk” szó a perzsa „sah” szóból ered, amely uralkodót jelent.”⁶

Petike báb:

– „Köszönöm a mesét! Én el sem tudom képzelni, mekkora kupac lehet az a rengeteg búzaszem. Szerintem legalább akkora, mint egy óriási hegy. Óvó néni, mutass még nekünk érdekes dolgokat!”

Foglalkozásvezető:

– „Rendben, Petike. Most ülj le szépen, és nagyon figyelj!”

4. ábra: Meseillusztráció – első foglalkozás, 5. diakép

A 6. dia (5. ábra) képanyagának feldolgozása során beszélgethetünk a vikingekről is, a gyermekek előzetes ismereteire építve. Amennyiben szükséges, a következő magyarázatot fűzöm a képekhez.

Foglalkozásvezető:

– „A vikingek valamikor, réges-régen éltek, fenn északon, és nagyon sokat hajóztak. A férfiak, de néha a nők is, harcoltak, hogy zsákmányt szerezzenek.

⁵ A legenda különféle szövegvariációival és történetével kapcsolatban lásd a *Wikipédia Sissa* weboldal információit!

⁶ *Wikipédia. Sah szultán.* https://hu.wikipedia.org/wiki/Sah_szult%C3%A1na (2022.07.03.); <https://indiautazas.com/2015/09/28/sakk-eredete-india/> (2022.07.03.)

A legendák szerint a harcok során a fejükön ilyen szarvas sisakot hordtak, hogy meg ne sérüljenek (5. ábra). Amikor nem harcoltak, akkor ilyen táblás játékkal játszottak. Látjátok, ez az, ezt nevezik viking sakknak” (5. ábra).

(Megbeszéljük, hogy a viking sakkot is táblán, bábukkal, szabályok szerint játszották.)

5. ábra: A vikingekről – első foglalkozás, 6. diakép⁷

A 7. dia (6. ábra) bemutatása során beszélgetünk a térképről, a nyilak hosszúságával érzékeltetem a közel-távolságok közötti különbséget is. Megbeszéljük, hogy a fotón látható figurákon kínai írásjelek vannak, ebből lehet tudni, hogy melyik bábunak mi a neve és a szerepe.

⁷ Depositphotos weboldal, <http://hu.depositphotos.com/5024639/stock-illustration-viking-ship.html> (2022.07.03.); Skandináv mitológia weboldal, <http://skandinav-mitologia.hu/hnefatafl.html> (2022.07.03.)

6. ábra: A kínai sakk – első foglalkozás, 7. diakép⁸7. ábra: A japán sakk – első foglalkozás, 8. diakép⁹

8 <http://www.terkepek.net/> (2022.07.04.); Wikipédia weboldal. Kínai sakk. https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADnai_sakk (2022.07.04.)

9 <http://www.terkepek.net/> (2022.07.04.); Wikipédia weboldal. Sógi. <https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%B3gi> (2022.07.04.)

Visszautalva az előző diára (6. ábra), összehasonlítjuk a japán írásjeleket a kínai írásjelekkel (7. ábra)

A sakk történetének rövid ismertetése után a sakkozáshoz szükséges kellékek bemutatása következik. A metakommunikációra kifejezetten ügyelve, „tanakodva” teszem fel a kérdést: mi szükséges ahhoz, hogy sakkozni tudjunk?

Közösen megbeszéljük, hogy mire van szükség, mire nem, és a 9. dia képeinek felhasználásával (8. ábra) a megfelelő hangulatjelekkel (smiley) jelzem a válaszok helyességét.

8. ábra: A sakkjáték kellékei – első foglalkozás, 9. diakép¹⁰

A 9. és a 10. ábra vetítése közben Petike báb ismét átveheti a szót, és a gyerekekkel közösen megszámolja, hány sor és hány oszlop van a táblán. A báb segítségével, illetve rajta keresztül mondom el a gyerekeknek a sakktáblával kapcsolatos tudnivalókat, szabályokat.

¹⁰ Reflexshop weboldal, <http://reflexshop.hu/csaladi-kard-es-korona-pokhalo-tarsasjatek> (2022.07.04.)

9. ábra: A sakktábla – első foglalkozás, 10. diakép¹¹

10. ábra: A világos bábuk – első foglalkozás, 11. diakép¹²

11 Ege Yelken weboldal, <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARivePANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx> (2022.07.04.)

12 Wikipédia weboldal. Sakk. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

A 12. dia (11. ábra) alapján Petike bábbal együtt közösen nevezzük meg a figurákat. Aki legelőször helyesen mondja ki egy adott báb nevét, sakkfigurát ábrázoló fejdíszt kaphat, amellyel később játszani fogunk. Megszámoljuk, melyik figurafajtából hány darab van.

A felsorolás után, aki még nem kapott, választhat fejdíszet.

Az előző diához (10. ábra) kapcsolt feladatok mintájára ismerkedünk meg a sötét bábukkal is, illetve nevezzük meg őket.

A 11. ábra alapján mennyiségi összehasonlításokat végzünk: több – kevesebb – ugyanannyi.

11. ábra: A sötét bábuk – első foglalkozás, 12. diakép¹³

Petike báb:

– „Nézzétek! A játék kezdetén így kell felállítani a bábukat a táblára (12. ábra)! De ezt már biztosan tudjátok néhányan, ugye? Később még beszélünk erről, most játszunk előbb ’bemutakozósat!’”

Petike báb is elvesz egy fejdíszet, én ugyanolyan fejdíszet öltök fel, de az ellenfél bábui közül választok, és bemutatkozunk:

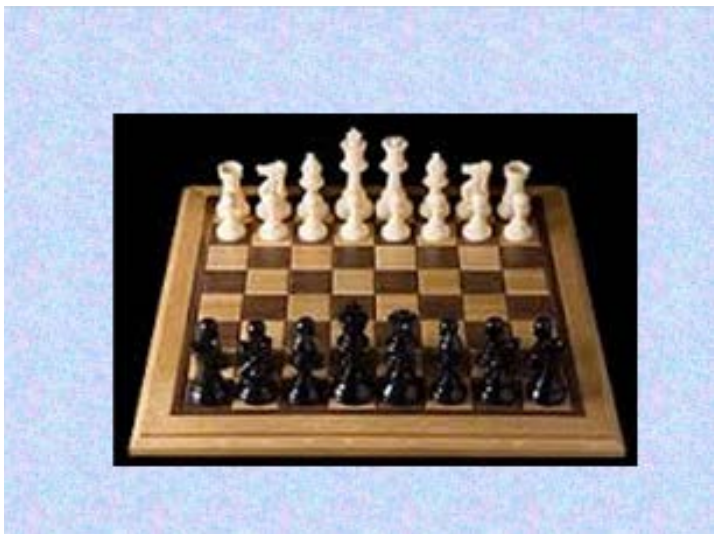
– „Szervusztok, én vagyok a (például) fehér futó.

Szervusztok, én meg a sötét futó vagyok! Hát ti kik vagytok?”

A gyerekek párt választanak maguknak: bástya bástyát, futó futót stb., és megnevezik magukat.

13 *Árgép.hu weboldal.* <http://www.argep.hu/trend/SAKK/Sakkfigura-keszlet.html> (2022.07.04.)

12. ábra: Első foglalkozás, 13. diakép¹⁴

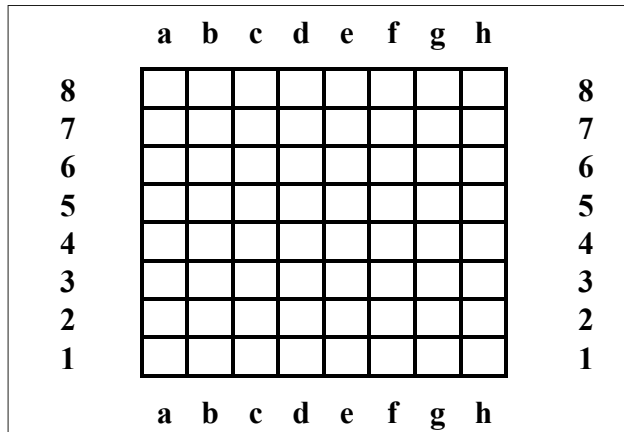
Petike báb:

– „Gyerekek, nekem most már vissza kell mennem az én ovimba, mert hiányoznak a barátaim! De máskor is szívesen eljövök hozzátok, ha szeretnétek. Rendben? Búcsúzóul adok nektek egy kis meglepetést, ha van kedvetek, kiszínezhettek ezeket a sakktáblákat és bábukat (12. ábra és 13. ábra).

Szervusztok, játsszatok sokat és jól!”

Petike báb kimegy, és a gyerekek kívánsága szerint folytatódik a szabad játék, illetve színezhettek (feladatként adható, hogy legyen egy világos és egy sötét sereg), majd közösen felállítjuk a sakktáblára a bábukat. Azokkal a gyerekekkel, akik már tudnak sakkozni, egy-egy partit is játszhatunk.

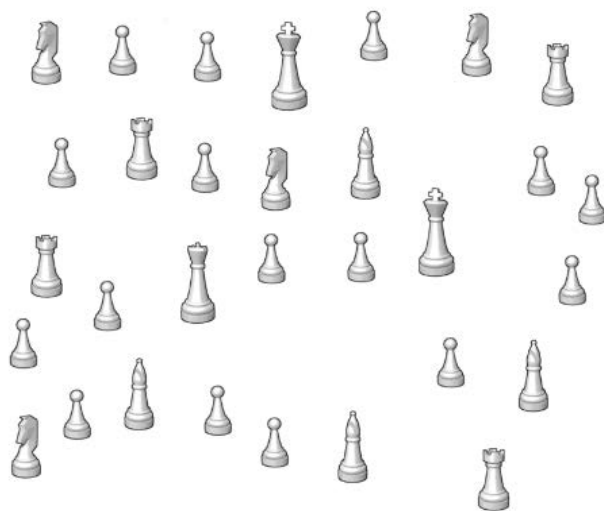
14 Wikipédia weboldal. Sakk. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

13. ábra: Első foglalkozás, 14. diakép¹⁵14. ábra: Sakktáblaszínező¹⁶

15 Benyeda Tibor sakkedző weboldala, <http://besakk.hu/kozkivanatra-kezdoknek-ovodasok-is-kolasok-sakkfeladvany-verseny/> (2022.07.04.)

16 Bozókiné Hefkó Erzsébet szerkesztése, 2022

15. ábra: Sakkbábuszínező¹⁷

Második foglalkozás: az alapállás és a figurák (a király, a vezér, a gyalog)

A tevékenység vázlatja:

1. Ismétlés: Mi kell a sakkhoz? A múlt foglalkozáson hallottak felelevenítése.
2. A figurák felállítása a sakktáblára.
  - Interaktív táblán sakkjátékmező kivetítése, körülötte a gyerekek által megnevezett figurák kivetítése szétszórtan.
  - A megnevezést követően e-beam ceruzával helyére húzogatják a bábokat.
3. Ismerkedjünk meg részletesen a királlyal!
4. Ismerkedjünk meg a vezérrel (királynővel)!
5. Ismerkedjünk meg a gyaloggal!
  - A 3., 4., 5. pontoknál kivetítem a figurát, közben beszélgetünk róla, a lépéseket kivetített sakktáblán mutatom.
6. A bábok felállítása „igazi” sakktáblán (csoportokban).
7. Ismerkedés a figurák síkbeli ábrázolásával (kivetítve).
8. Feladatlap: a gyerekek a múlt alkalommal kiszínezett sakktáblájukon a helyükre ragasztják a figurákat (alapállásban).

¹⁷ Wikipédia weboldala. Sakk. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

A második foglalkozás diaképei

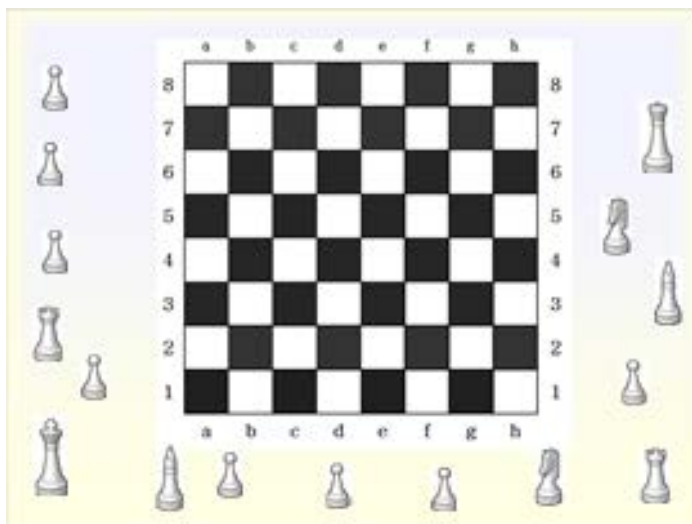
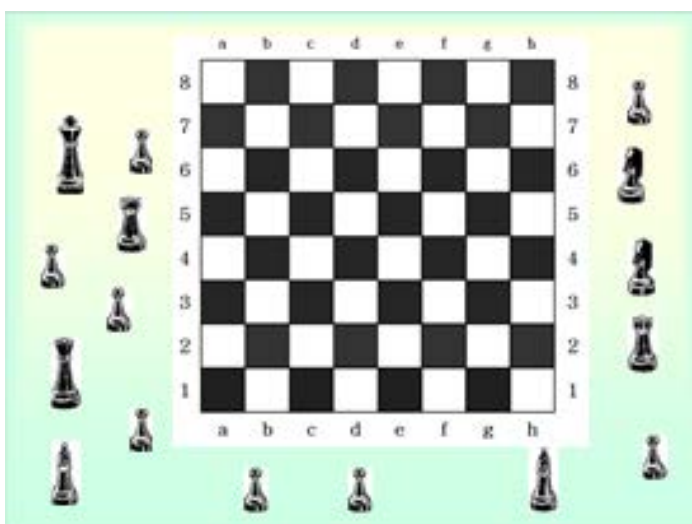
Az első diakép megegyezik az első foglalkozás utolsó diájával (12. ábra), amelynek alapján néhány mondatban felelevenítjük a foglalkozáson elhangzottakat.

A második–ötödik dián a kis fehér, illetve fekete bábuk egérrel, illetve e-beam ceruzával mozgathatók. Interaktív táblánál közös játék a gyermekekkel ezek mozgatása, elhelyezése a sakktáblán. Az egyes diák megjelenésével párhuzamosan, a megbeszélte szabályok alapján, gyakoroljuk a lépéseket.

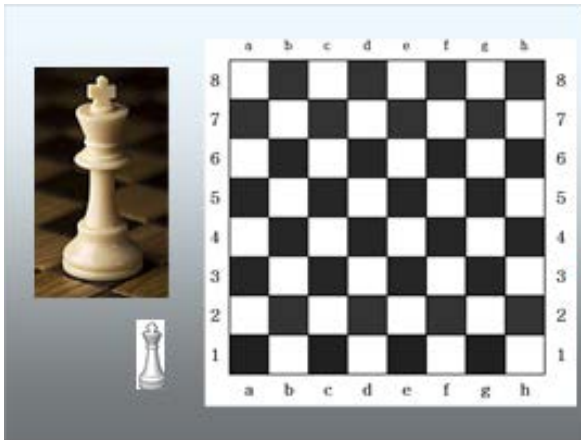
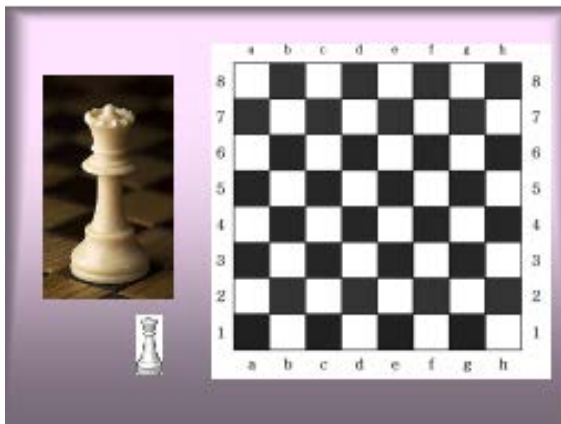
16. ábra: Második foglalkozás, 1. diakép¹⁸

18 Wikipédia weboldal. Sakk. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

17. ábra: Második foglalkozás, 2. diakép¹⁹18. ábra: Második foglalkozás, 3. diakép²⁰

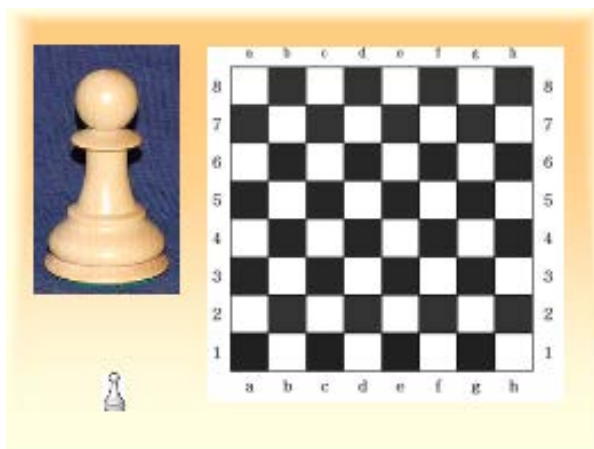
19 A szerző által szerkesztett kép forrásai: *Ege Yelken weboldal* és *Wikipédia weboldal*. Sakk. <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARivePANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

20 A szerző által szerkesztett kép forrásai: *Ege Yelken weboldal* és *Wikipédia weboldal*. Sakk. <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARivePANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

19. ábra: Második foglalkozás, 4. diakép²¹20. ábra: Második foglalkozás, 5. diakép²²

21 Wikipédia weboldal. Sakk. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_(sakk)) (2022.07.04.)

22 Wikipédia weboldal. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Aamunkoi> (2022.07.04.)

21. ábra: Második foglalkozás, 6. diakép²³

Harmadik foglalkozás: a huszár

A tevékenység vázlatja

1. Ismétlés:

- Bábok felállítása interaktív táblánál.
- A király.
- A vezér.
- A gyalog.

2. A megismert figurák alapállásai, lépései, ütései.

(Személyre szabottan, egyéni tudásszint szerint, differenciált kérdésfeltevéssel ismételjük át a tanultakat.)

3. Megismerkedünk a huszárral:

- alapállás,
- lépések,
- ütések,
- egyéb elnevezések.

4. A bábok felállítása a sakktáblán.

5. Sakkozás a játékot jól ismerőknek, illetve próbálkozás a kezdőknek.

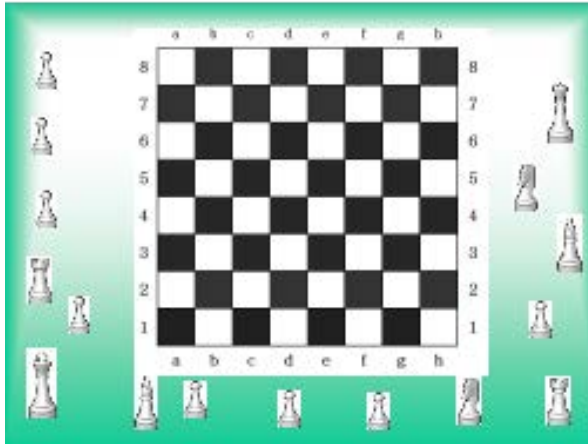
A harmadik foglalkozás diaképei

A harmadik foglalkozás során a címlapdiára csak egy pillantást vetünk.

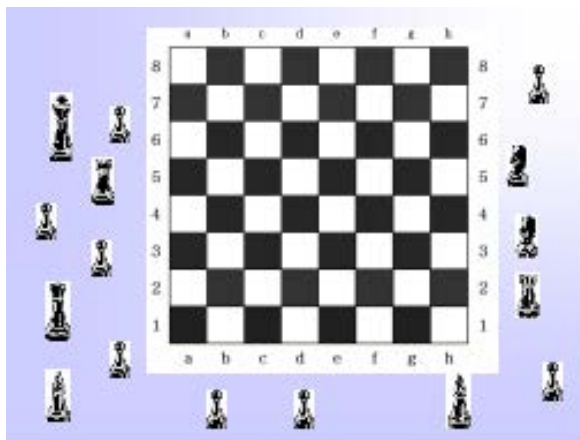
A többi dián (21–26. ábra) a kis fehér, illetve fekete bábuk egérrel, illetve e-beam ceruzával mozgathatók.

²³ Wikipédia weboldal. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_(sakk)) (2022.07.04.)

Az interaktív táblán a gyermekek mozgatják, elhelyezik a figurákat a sakktáblán. A lépéseket, a diák megjelenésével párhuzamosan, a már megbeszélt szabályok és az új ismeretek alapján gyakorolhatják.

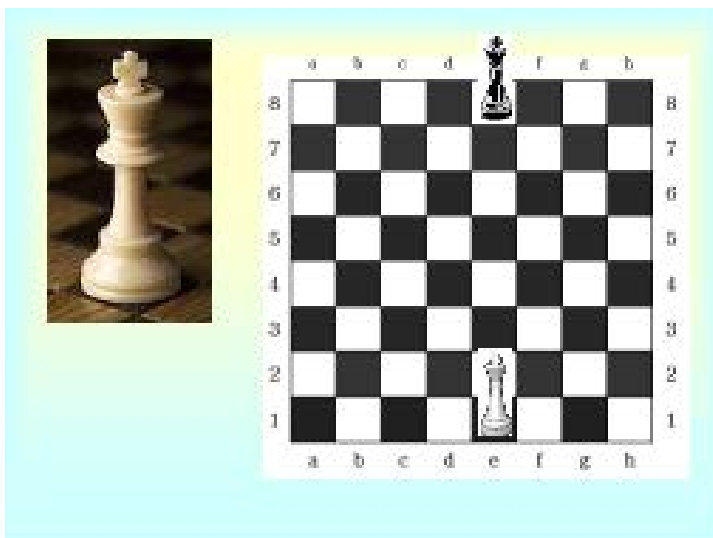
21. ábra: Harmadik foglalkozás, 1. diakép²⁴

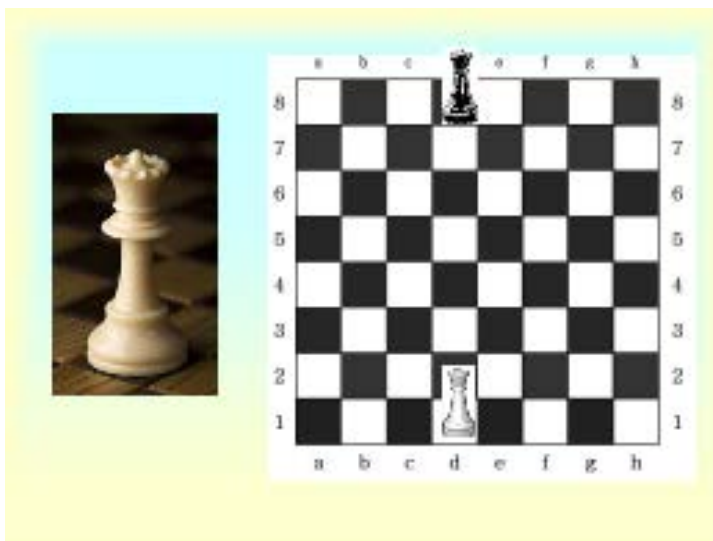
22. ábra: Harmadik foglalkozás, 2. diakép²⁵

24 A szerző által szerkesztett kép forrásai: *Ege Yelken weboldal* és *Wikipédia weboldal. Sakk.* <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARIVEPANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

25 A szerző által szerkesztett kép forrásai: *Ege Yelken weboldal* és *Wikipédia weboldal. Sakk.* <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARIVEPANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

23. ábra: Harmadik foglalkozás, 3. diakép²⁶

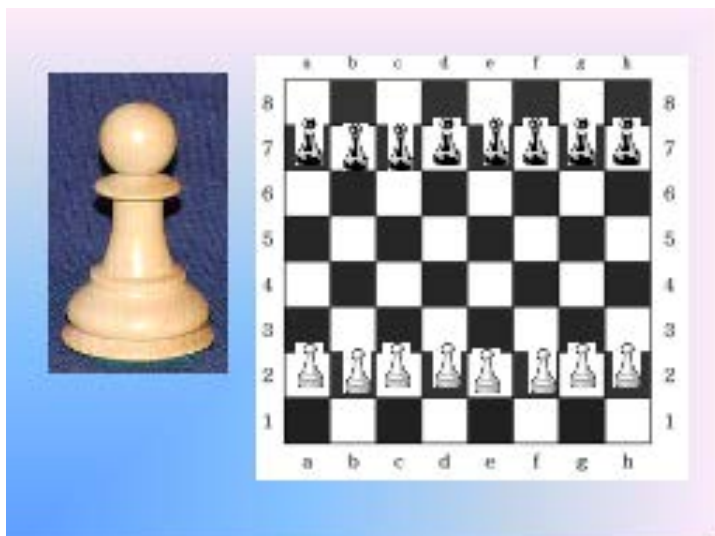

24. ábra: Harmadik foglalkozás, 4. diakép²⁷

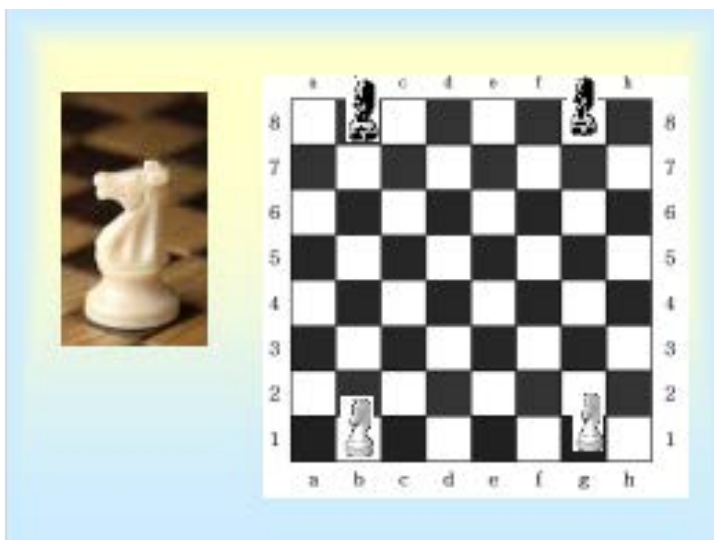
26 Wikipédia weboldal. Sakk. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_(sakk)) (2022.07.04.)

27 Wikipédia weboldal. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Aamunkoi> (2022.07.04.)

25. ábra: Harmadik foglalkozás, 5. diakép²⁸

26. ábra: Harmadik foglalkozás, 6. diakép²⁹

28 Wikipédia weboldal. Sakk. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_(sakk)) (2022.07.04.)

29 <https://hu.pinterest.com/marcguberti/how-to-play-chess/> (2022.07.04.)

Negyedik foglalkozás: a futó és a bástya

A tevékenység vázlata:

1. Az összes bábu (világos, sötét) felállítása az interaktív táblánál.
2. Ismétlés:
  - király,
  - vezér,
  - gyalog,
  - huszár.
3. Megismerkedünk részletesebben a futóval:
  - alapállás,
  - lépések,
  - ütések.
4. Megismerkedünk a bástyával:
  - alapállás,
  - lépések (kivéve a *sáncolás*),
  - ütések.
5. Interaktív táblán 3 különböző sakkhelyzet megoldása, megbeszélése.
6. Visszavezetés: sakkozás a játékot jól ismerőknek, illetve próbálkozás a kezdőknek. Egyéb szabadon választott tevékenység.

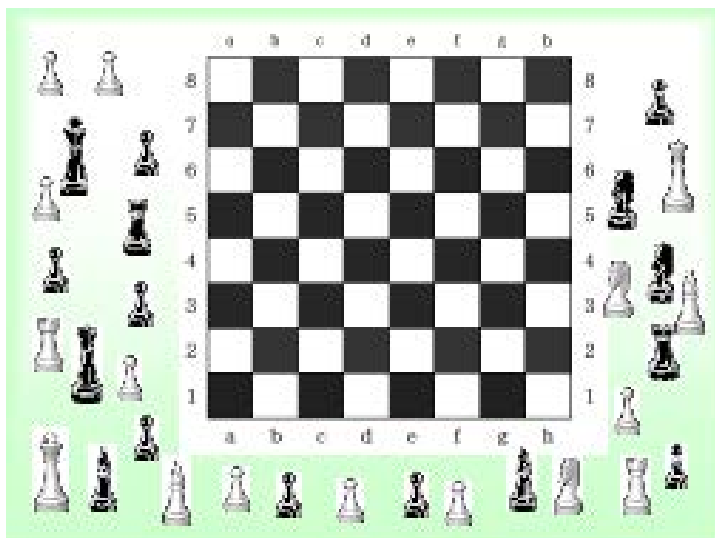
A negyedik foglalkozás diaképei

A címdiát követő 1. dián (27. ábra) a világos és a sötét bábuk vegyesen helyezkednek el. A gyerekek az alapállás szerint húzogatják őket a helyükre.

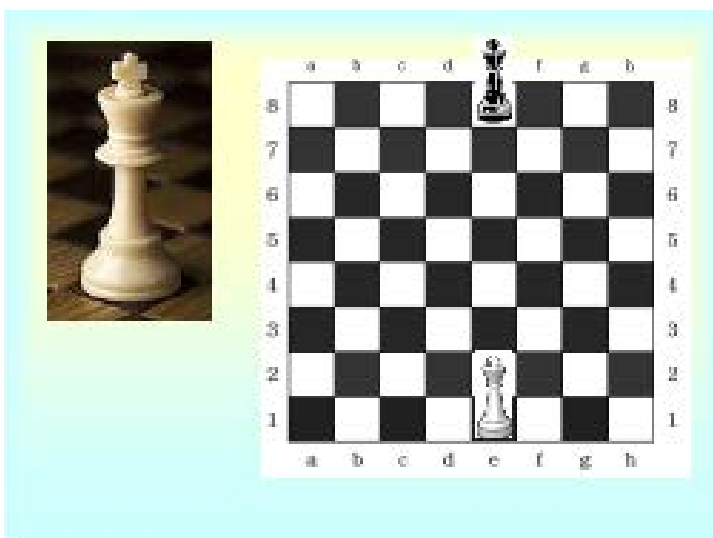
A 2–5. dia (28–31. ábra) alapján az előző foglalkozások anyagainak ismétlése történik, szintén interaktív módon. Az új tartalom a 6. és a 7. diához (32. és 33. ábra) kapcsolódik, ezek információinak feldolgozása az előzőek szerint történik.

A 8. dián (34. ábra) egy adott helyzetből indított lehetséges lépések bemutatásával kezdem meg a visszavezetést, és játékra inspirálom a gyermekeket.

Az alapok elsajátítása után, a következő foglalkozásokon, sakkjátszmákba integráltan, játékon keresztül ismerkedünk tovább a szabályokkal, gyakoroljuk az alkalmazásukat.

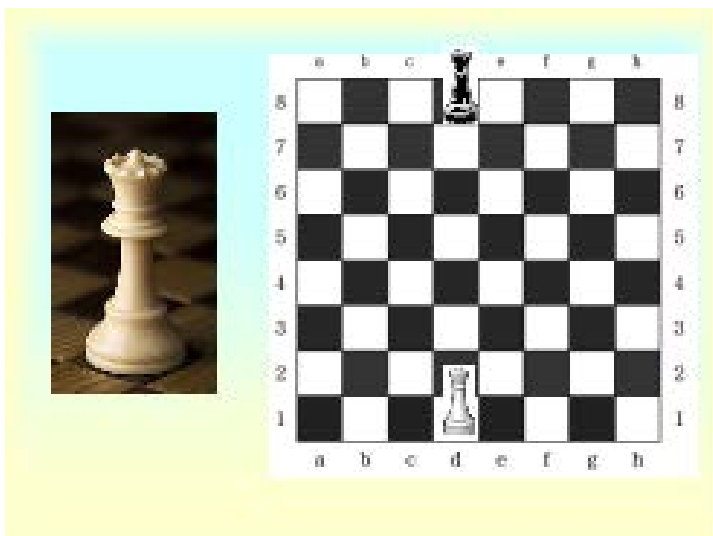
27. ábra: Negyedik foglalkozás, 1. diakép³⁰

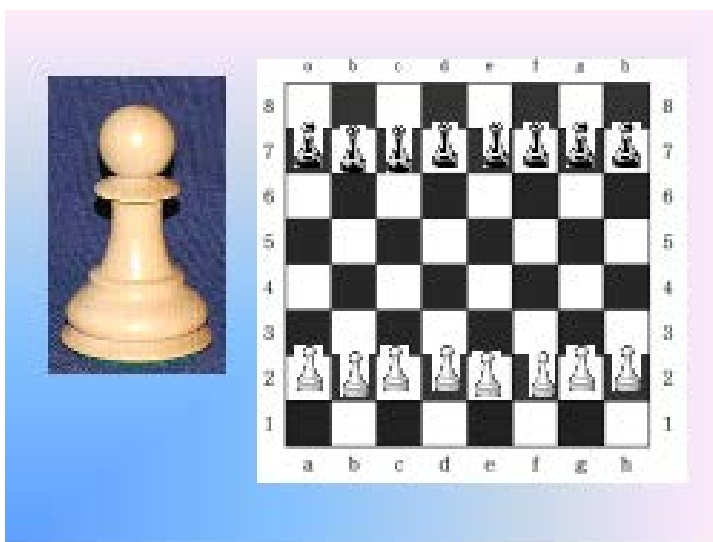
28. ábra: Negyedik foglalkozás, 2. diakép³¹

30 A szerző által szerkesztett kép forrásai: *Ege Yelken weboldal* és *Wikipédia weboldal. Sakk.* <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARivePANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

31 *Wikipédia weboldal. Sakk.* [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kir%C3%A1ly_(sakk)) (2022.07.04.)

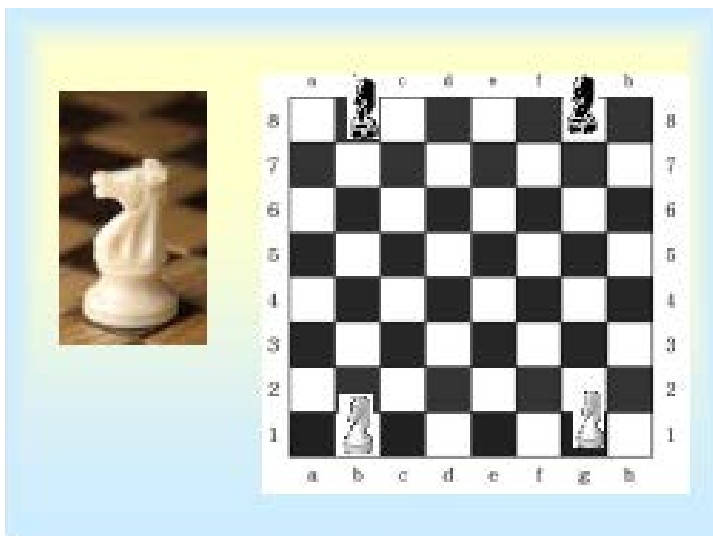
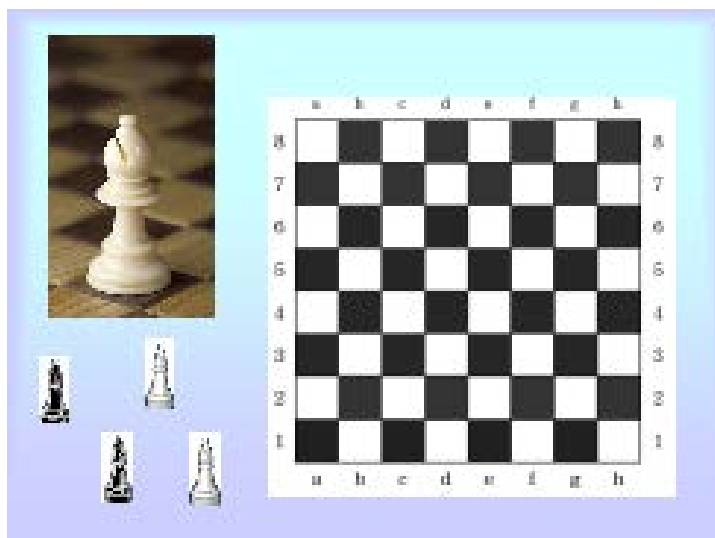
29. ábra: Negyedik foglalkozás, 3. diakép³²

30. ábra: Negyedik foglalkozás, 4. diakép³³

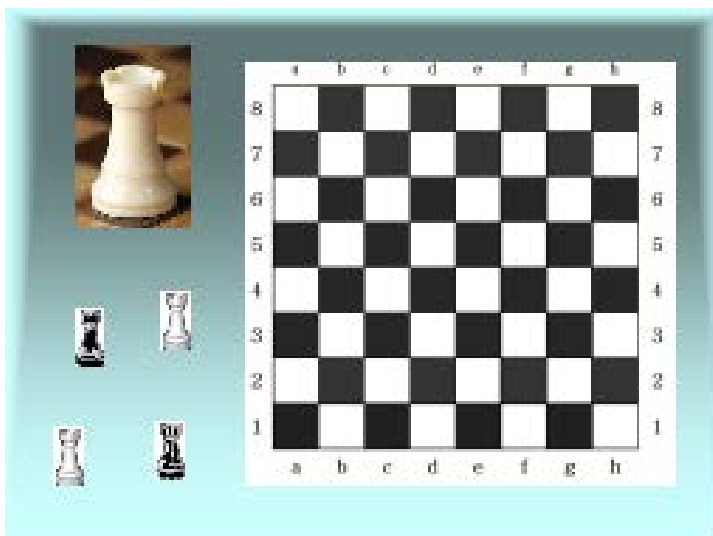
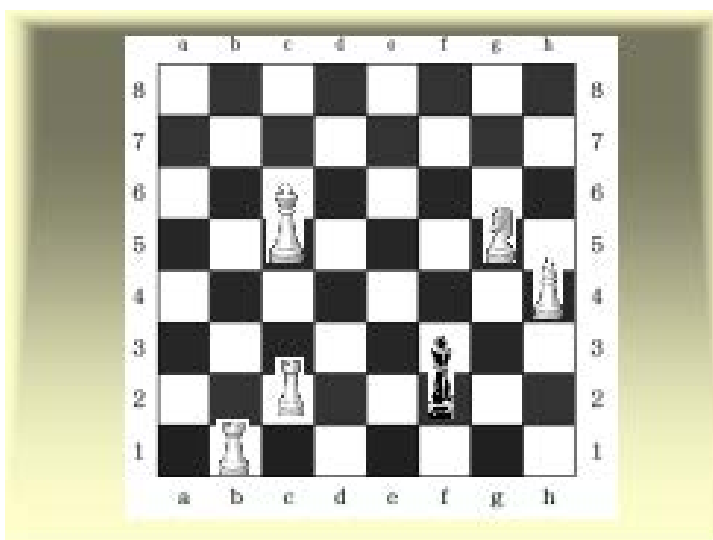
32 Wikipédia weboldal. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Aamunkoi> (2022.07.04.)

33 Wikipédia weboldal. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyalog_(sakk)) (2022.07.04.)

31. ábra: Negyedik foglalkozás, 5. diakép³⁴32. ábra: Negyedik foglalkozás, 6. diakép³⁵

34 <https://hu.pinterest.com/marcguberti/how-to-play-chess/> (2022.07.04.)

35 <https://hu.pinterest.com/marcguberti/how-to-play-chess/> (2022.07.04.)

33. ábra: Negyedik foglalkozás, 7. diakép³⁶34. ábra: Negyedik foglalkozás, 8. diakép³⁷

36 Wikipédia weboldal. Sakk. [https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1stya_\(sakk\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1stya_(sakk)) (2022.07.04.)

37 A szerző által szerkesztett kép forrásai: Ege Yelken weboldal és Wikipédia weboldal. Sakk. <http://www.egeyelken.com/YAZITAHTALARivePANOLAR/SatrancTahtasiveSovale.aspx>; <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sakk> (2022.07.04.)

A megvalósítás tapasztalatai

Az alapozásnak mindenben döntő jelentősége van, így a játék elemeivel való ismerkedésnek is. A II. foglalkozástól kezdve minden foglalkozás elején röviden átismételtük az előző foglalkozások anyagát, majd kis lépésekkel gyarapítva, játékos formában bővítettük az ismereteket, kellő időt és lehetőséget biztosítva a változatos gyakorlásra – a tehetséggondozó sakk-tevékenységeken kívül – a szabad játéktevékenység során is. A tevékenységek menetének megtervezésekor igyekeztem a gyermekek számára passzív és aktív szakaszok kellő arányát szem előtt tartani, ezért 2-3 diánként mozgásos játékokat iktattam közbe, például megpróbáltuk elképzelni és imitálni, hogy hogyan mozognának a figurák, ha életre kelnének. Ezzel a gyermekek kreativitása, képzelőereje is fejleszthető. Ahol arra lehetőség adódott, igyekeztem egyéb dramatikus játékokat beiktatni, érzelmeik, érzéseik verbális kifejezésének teret adni, beleélő képességüket fejleszteni. (Például: „Szerintetek a futó, a gyalog, a huszár stb. mit gondol, amikor tervet sző a támadáshoz?”; „Hogyan érezheti magát a leütött bábu, amikor el kell hagynia a táblát? Játsszuk el mozdulatokkal, arcunkon is mutassuk!)

Lehetőség szerint az éppen aktuális tematikus tervek matematikai tartalmához igazodva mindig biztosítottam játékos, színezős lapokat is, ezzel – a komplexitás jegyében – a tartalom elmélyítése volt a célom. Ezenkívül arra törekedtem, hogy mindenki találjon kedvére való elfoglaltságot, ha éppen nem akar bekapcsolódni a konkrét sakkfoglalkozásba (Például: „Színezz ki annyi figurát a sorban, amennyi pöttyöt látsz a sor elején!”, vagy hozzáadást, elvevést, ugyanannyivá tételt, halmazokkal kapcsolatos gyakoroltató színezőket stb.). Tapasztalataim alapján sikerült elérnem a célokat, hiszen közös, további játékra ösztönző, tartalmas tevékenységet kínáltam fel. Az aktívan részt vevő gyermekeken felül a mással tevékenykedők is inaktív (vizuális, auditív) módon kisebb-nagyobb mértékben bekapcsolódtak, oda-odafigyeltek, sikerült figyelmüket, érdeklődésüket felkeltenem. A saját csoportomon kívül más csoportoknak is tartottam sakkfoglalkozást, ha éppen nem nagycsoportom volt.

Akik otthon is sakkoznak a szüleikkel, testvéreikkel, azok a társaikat is motiválják, hűzóerőt jelentenek minden csoportban. Többen már középső csoportos korukban is érdeklődnek a sakk iránt, van, akit a testvére tanít otthon a játékra. Ennek nagyon örülünk, hiszen így az érdeklődés a családi háttér miatt adott, és a gyermekek egymást is ösztönzik.

Az eltelt idő alatt megtapasztaltuk, hogy a sakk tulajdonképpen egy komplex eszköz a nevelésben, fejlesztésben, játékos tanulásban, azaz a pedagógus munkájának segítője lehet. Fejleszti a gyermekek rövid és hosszú távú emlékezetét, vizuális és verbális memóriáját, a logikus gondolkodást, a helyzetfelismerő és problémamegoldó gondolkodást. Valamilyen mértékben minden gyermek felfedező, akit egy-egy felismerés, siker újabb és újabb játékra inspirál. Megtanulják közben elfogadni, hogy nem mindig ők nyernek. Érdekes, hogy a sakk esetében még a veszteséget is sokkal inkább elfogadják,

mint más társasjátékok esetén. Olykor épp a játszma elvesztése jelenti a plusz motivációt, ösztönző erőt az újrakezdésre. A „Csak azért is megpróbálom!” belső késztetéssé válik, az újabb próbálkozás mozgatórugója lehet. Ahhoz viszont, hogy a gyerekek nyerjenek, gondolkodniuk, próbálkozniuk kell, így igényükké válhat a szándékos tapasztalatszerzés, ismeretszerzés, vagyis a tanulás iránti tudatos igény alapjait tudjuk kialakítani, fejleszteni – játékos formában. Emellett a játékszabályok adta keretek között saját gondolataikat, ötleteiket is kifejezésre juttathatják a lépések során. Megtanulhatnak tervezni, fejlődik előrelátó képességük, terveket szöhetnek, logikus egységbe fűzhetik az egyes lépéseket, vagyis stratégiai gondolkodásuk alapkövévé válhat a sakkozás.

Az óvodás gyermek világa az „itt és most” világa, a gyermek azonnal akar mindent, pillanatnyi késedelem nélkül első akar lenni mindenben. A sakk azonban önfegyelmre is szoktat (és nevel), mert a kölcsönösségen alapulva meg kell várni, hogy az ellenfél lépjen, illetve a játékot szemlélők önfegyelmére is erősen szükség van, hogy ne zavarják társaikat a gondolkodásban. A szabályok elfogadásának és betartásának képességén túl, az erre való igény képessége is fejlődik, ezáltal a gyermekek szociális kompetenciája is erősödik.

Két évvel ezelőtt részt vettem egy továbbképzésen, amely a *Sakkjátásztóter komplex képességfejlesztő programot* mutatta be. Sok párhuzamot, hasonlóságot fedeztem fel a Polgár Judit és csapata által kidolgozott módszer, valamint a saját innovációm között. Természetesen eltérések is vannak, hiszen a *Sakkjátásztóter* egy komplex módszer, amely minden óvodai tevékenységformához kínál ötleteket. Az általam kidolgozott tervzet, vázlatok a játékidő alatt kezdeményezett, választható tevékenység során segítik a játékba integrált tanulás lehetőségét a gyermekek számára. Összességében úgy érzem, megerősítést kaptam arról, hogy jók voltak az eredeti elgondolásaim, ötleteim. Ezt erősítik a gyermekek és a szülők visszajelzései is.

Irodalom

Kaszparov, Garri (2006): *Sakk-matt! – első sakk-könyvem*. Alexandra Kiadó, Pécs.

Polgár Judit (2017): *Kalandozás a sakktáblán*. Bookline Könyvek, Budapest.